

Cuprins

Cuvânt-înainte	15
Abrevieri.....	17
Titlul I. Reguli generale privitoare la moștenire.....	19
Capitolul I. Noțiuni generale	19
<i>Secțiunea I. Precizări terminologice</i>	<i>19</i>
1. Moștenirea	19
2. Persoana despre a cărei moștenire este vorba, defunctul.....	20
3. Persoanele care dobândesc patrimoniul defunctului	20
4. Noțiunea de „masă succesorală”	20
5. Noțiunea de „succesiune”	21
<i>Secțiunea a II-a. Felurile moștenirii.....</i>	<i>22</i>
6. Enumerare	22
7. Moștenirea legală	23
8. Moștenirea testamentară.....	24
9. Coexistența moștenirii legale cu cea testamentară.	24
9.1. Coexistența calității de moștenitor legal cu aceea de legatar.....	26
10. Noțiunea de „moștenire <i>ab intestat</i> ”	28
Capitolul II. Caracterele juridice ale transmiterii moștenirii	31
11. Enumerare	31
12. Transmiterea moștenirii este o transmisiune pentru cauză de moarte (<i>mortis causa</i>)	31
13. Transmiterea moștenirii este o transmisiune universală.....	32
14. Transmiterea moștenirii este o transmisiune unitară	41
14.1. Excepții de la caracterul unitar al transmisiunii succesorale.....	42
14.2. Ipoteze care nu constituie excepții de la caracterul unitar al transmisiunii succesorale	51
15. Transmiterea moștenirii este indivizibilă	53

Capitolul III. Deschiderea moștenirii	57
<i>Secțiunea I. Noțiuni introductive</i>	57
16. Reglementare	57
<i>Secțiunea a II-a. Data deschiderii moștenirii</i>	58
17. Stabilirea datei (momentului) deschiderii moștenirii	58
18. Importanța juridică a datei deschiderii moștenirii	61
<i>Secțiunea a III-a. Locul deschiderii moștenirii</i>	64
19. Stabilirea locului deschiderii moștenirii	64
20. Dovada locului ultimului domiciliu	68
21. Importanța juridică a locului deschiderii moștenirii	69
Capitolul IV. Condițiile generale ale dreptului de a moșteni	74
<i>Secțiunea I. Enumerarea condițiilor</i>	74
22. Condițiile prevăzute de Codul civil	74
<i>Secțiunea a II-a. Capacitatea succesorală</i>	74
§1. Noțiunea de „capacitate succesorală”	74
23. Reglementare	74
24. Probleme de capacitate în cazul moștenirii în nume propriu, prin reprezentare succesorală și prin retransmitere	75
§2. Persoanele care au capacitate succesorală	82
25. Persoanele fizice în viață	82
26. Persoanele dispărute	83
27. Persoanele concepute, dar nenăscute la data deschiderii moștenirii	84
28. Persoanele juridice	85
§3. Persoanele care nu au capacitate succesorală	87
29. Persoanele fizice precedate și persoanele juridice care au încetat să aibă ființă	87
30. Persoanele fizice decedate în același timp (codecedații)	87
<i>Secțiunea a III-a. Vocația la moștenire</i>	92
31. Noțiune	92
32. Vocația succesorală generală și concretă	93

<i>Secțiunea a IV-a. Nedemnitătea succesorală</i>	94
33. Noțiuni	94
34. Caractere juridice	95
35. Cazurile de nedemnitățe	96
35.1. Nedemnitătea de drept	97
35.2. Nedemnitătea judiciară	109
36. Efectele nedemnității succesorale	117
36.1. Efectele nedemnității față de nedemn	117
36.2. Efectele nedemnității față de descendenții nedemnului	120
36.3. Efectele nedemnității față de terți	121
37. Invocarea nedemnității succesorale	127
38. Înlăturarea efectelor nedemnității	130
 Titlul II. Moștenirea legală	 134
 Capitolul I. Regulile generale ale devoluțiunii legale a moștenirii	 134
<i>Secțiunea I. Condițiile dreptului de moștenire legală</i>	134
§1. Noțiuni introductive	134
39. Noțiunea de „moștenire legală”	134
40. Enumerarea condițiilor	135
§2. Vocația succesorală legală	136
41. Vocația legală generală (eventuală)	136
42. Principiul reciprocității vocației legale generale la moștenire	139
43. Vocația legală concretă (efectivă, utilă)	141
<i>Secțiunea a II-a. Principiile generale ale devoluțiunii legale a moștenirii și excepțiile de la aceste principii</i>	142
§1. Enumerarea principiilor	142
44. Trei principii	142
44.1. Principiul chemării la moștenire a rudelor în ordinea claselor de moștenitori legali	142
44.2. Principiul proximității gradului de rudenie între moștenitorii din aceeași clasă	149
44.3. Principiul egalității între rudele din aceeași clasă și de același grad chemate la moștenire	149

§2. Reprezentarea succesorală.....	151
45. Noțiune și utilitate	151
45.1. Imposibilitatea reprezentării renunțătorului în dreptul nostru succesoral	154
46. Domeniu de aplicare.....	158
47. Condiții.....	160
47.1. Cel reprezentat să fie lipsit de capacitatea de a moșteni sau să fie nedemn față de defunct	160
47.2. Locul celui reprezentat să fie un loc util.....	164
47.3. Reprezentantul să îndeplinească toate condițiile generale pentru a culege moștenirea lăsată de defunct.....	168
48. Modul cum operează reprezentarea.....	175
49. Efectele reprezentării succesoriale	185
49.1. Efectul general al reprezentării succesoriale.....	185
49.2. Efectul particular al reprezentării succesoriale	188
50. Probleme speciale privind moștenirea prin reprezentare și prin retransmitere în lumina legilor de restituire (Legea nr. 18/1991, Legea nr. 112/1995, Legea nr. 10/2001)	196

Capitolul II. Reguli speciale aplicabile diferitelor categorii de moștenitori legali

<i>Secțiunea I. Dreptul de moștenire al rudelor defunctului</i>	209
51. Considerații generale.....	209
§1. Clasa întâi de moștenitori legali: descendenții defunctului.....	209
52. Preliminarii.....	209
53. Noțiunea de „descendenți”	210
54. Împărțirea moștenirii între descendenți.....	213
55. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al descendenților.....	216
§2. Clasa a doua de moștenitori legali: ascendenții privilegiați și colaterali privilegiați	217
56. Precizări prealabile	217
57. Preliminarii.....	218
58. Noțiunea de „ascendenți privilegiați”	218
59. Vocația succesorală a tatălui din afara căsătoriei	219

60. Problema vocației succesoriale a părinților firești în cazul adopției	219
61. Vocația succesorală a adoptatorului	220
62. Împărțirea moștenirii între ascendenții privilegiați și între ei și colaterali privilegiați	221
63. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al ascendenților privilegiați	224
64. Noțiunea de „colaterali privilegiați”	224
65. Împărțirea moștenirii între colaterali privilegiați	228
65.1. Reguli generale.....	229
65.2. Regulă specială: împărțirea pe linii a moștenirii.....	230
66. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al colateralilor privilegiați.....	234
§3. Clasa a treia de moștenitori legali: ascendenții ordinari.....	235
67. Noțiunea de „ascendenți ordinari”	235
68. Împărțirea moștenirii între ascendenții ordinari	236
69. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al ascendenților ordinari.....	237
§4. Clasa a patra de moștenitori legali: colaterali ordinari	237
70. Noțiunea de „colaterali ordinari”	237
71. Împărțirea moștenirii între colaterali ordinari	238
72. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al colateralilor ordinari	240
<i>Secțiunea a II-a. Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor al defunctului</i>	
<i>supraviețuitor al defunctului</i>	
§1. Noțiuni generale	240
73. Sediul materiei.....	240
74. Condițiile cerute soțului supraviețuitor pentru a putea moșteni	241
74.1. Ipoteza divorțului.....	242
74.2. Ipoteza constatării nulității sau a anulării căsătoriei.....	245
75. Corelația dintre dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor și regimul matrimonial ales la încheierea căsătoriei.....	247
76. Enumerarea drepturilor succesoriale ale soțului supraviețuitor.....	251

§2. Dreptul de moștenire al soțului supraviețuitor în concurs cu oricare dintre clasele de moștenitori legali sau în lipsa rudelor din cele patru clase.....	251
77. Câtimea dreptului la moștenire al soțului supraviețuitor.....	251
77 bis. Probleme speciale privind drepturile soțului supraviețuitor.....	253
78. Imputarea cotei soțului supraviețuitor.....	258
79. Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al soțului supraviețuitor.....	260
§3. Dreptul special de moștenire al soțului supraviețuitor asupra mobilierului și obiectelor de uz casnic.....	260
80. Condiții speciale.....	261
80.1. Soțul supraviețuitor să nu vină la moștenire în concurs cu descendenții defunctului.....	262
80.2. Soțul decedat să nu fi dispus de partea sa din aceste bunuri prin liberalități.....	263
80.3. Ipoteza căsătoriei putative din cauză de bigamie.....	265
81. Noțiunea de „mobilier” și „obiecte de uz casnic”.....	266
82. Natura juridică a dreptului special la moștenire al soțului supraviețuitor.....	269
82.1. Două teorii.....	269
82.2. Consecințele de ordin practic ale celor două teorii.....	270
82.3. Poziția jurisprudenței și a doctrinei majoritare.....	271
82.4. Situația sub imperiul noului Cod civil.....	271
§4. Dreptul de abitație al soțului supraviețuitor.....	272
83. Noțiune și condiții.....	272
84. Caractere juridice.....	274
85. Corelația dintre dreptul de abitație și legislația locativă.....	278
<i>Secțiunea a III-a. Drepturile asupra moștenirii vacante.....</i>	<i>280</i>
86. Noțiunea de „moștenire vacantă”.....	280
87. Beneficiarii moștenirilor vacante.....	284

88. Natura juridică.....	286
89. Particularitățile drepturilor asupra moștenirilor vacante.....	288
89.1. Certificatul de vacanță a moștenirii. Momentul dobândirii moștenirii vacante	288
89.2. Administrarea provizorie a bunurilor moștenirii.....	293
89.3. Răspunderea pentru pasivul moștenirii numai în limita activului.....	294
89.4. Inexistența dreptului de opțiune succesorală	296
89.5. Problema sezei.....	296
 Bibliografie selectivă.....	 299

Titlul I

Reguli generale privitoare la moștenire

Capitolul I Noțiuni generale

Secțiunea I Precizări terminologice

1. Potrivit art. 953 C. civ., prin *moștenire* se înțelege transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una ori mai multe persoane în ființă (persoane fizice, persoane juridice, unități administrativ-teritoriale – comună, oraș, municipiu, după caz – ori statul). Rezultă că regulile care guvernează moștenirea se pot aplica numai în cazul morții unei persoane fizice, nu și în cazul încetării existenței unei persoane juridice.

Moștenirea legală și testamentară reprezintă moduri de dobândire a dreptului de proprietate. În acest sens, art. 557 alin. (1) C. civ. prevede că „Dreptul de proprietate se poate dobândi, în condițiile legii, prin convenție, **moștenire legală sau testamentară**, accesiune, uzucapiune, ca efect al posesiei de bună-credință în cazul bunurilor mobile și al fructelor, prin ocupațiune, tradițiune, precum și prin hotărâre judecătorească, atunci când ea este translativă de proprietate prin ea însăși”.

În locul noțiunii de „moștenire” se utilizează și noțiunea de „succesiune”. În acest sens, Codul civil prevede, de exemplu, că „Transmiterea bunului pe cale de *succesiune* nu poate fi oprită prin stipularea inalienabilității” [art. 627 alin. (5)]. Termenul „succesiune” îl regăsim și în cuprinsul art. 806 C. civ.¹.

¹ Potrivit art. 806 alin. (1) C. civ., „În timpul exercitării calității sale, administratorul nu va putea deveni parte la niciun contract având ca obiect bunurile administrate sau să dobândească, altfel decât prin *succesiune*, orice fel de drepturi asupra bunurilor respective sau împotriva beneficiarului”.

2. *Persoana despre a cărei moștenire este vorba, defunctul*, se mai numește și *de cuius*, abreviere din formula dreptului roman *is de cuius succesionis (rebus) agitur* (cel despre a cărui moștenire/bunuri este vorba). În acest sens se vorbește, de exemplu, de moartea lui *de cuius*¹, fiind oarecum impropriu să se vorbească de moartea defunctului. Se mai utilizează, uneori, și termenul de „autor” (de exemplu, autorul comun al comoștenitorilor)², iar în cazul moștenirii testamentare, de „testator”.

3. *Persoanele care dobândesc patrimoniul defunctului* se numesc „moștenitori” sau „succesori”³. În cazul moștenirii testamentare, dobânditorul se numește, de regulă, „legatar”.

4. *Noțiunea de „masă succesorală”*. În cadrul dreptului de moștenire, noțiunea de „moștenire” sau „succesiune” (uneori „ereditate”) se întrebuițează nu numai în sensul de transmitere a patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă, dar și pentru desemnarea a însuși patrimoniului transmis din cauză de moarte, deci în sens de masa succesorală⁴. În acest sens, se vorbește de

¹ Gen. sg. de la *quis*, se folosește numai la singular.

² Art. 1.105 C. civ. prevede că „(1) Moștenitorii celui care a decedat fără a fi exercitat dreptul de opțiune succesorală îl exercită separat, fiecare pentru partea sa, în termenul aplicabil dreptului de opțiune privind moștenirea *autorului* lor. (2) În cazul prevăzut la alin. (1), partea succesibilului care renunță profită celorlalți moștenitori ai *autorului* său”.

³ Codul civil de la 1864 utiliza în mod frecvent și termenul livresc de „ered”, „erezi”, „coerezi” (de exemplu, art. 692, 693, 696, 699, 701, 703, 704, 707-714 C. civ. de la 1864).

⁴ În practica judiciară mai veche s-a decis că „Întrucât clauza de împuternicire înscrisă în libretul CEC reprezintă un mandat, care încetează la moartea mandantului titular de libret (*de cuius*), suma înscrisă în libret la data morții lui face parte integrantă din moștenire” (TS, s. civ., dec. nr. 1347/1972, în *Repertoriu...* 1969-1975, p. 205, nr. 511), ca și obligația mandatarului de a da socoteală moștenitorilor cu privire la sumele ridicate în temeiul clauzei de împuternicire (TS, s. civ., dec. nr. 1629/1976, în *Repertoriu...* 1975-1980, p. 141, nr. 331), dacă raportul de mandat nu a fost dublat de un alt act juridic care anihilează obligația de a da socoteală (a se vedea Fr. Deak, *Tratat de drept civil. Contracte speciale, Vol. II (Locațiunea, Închirierea locuinței, Arendarea, Antrepriza, Mandatul)*, ed. a 4-a (actualizată de L. Mihai și R. Popescu), Ed. Universul Juridic, București, 2007, Cap. VII, nr. 10, p. 233-234. Tot astfel, în practica mai recentă a instanței supreme

moștenirea (succesiunea) lăsată de defunct, de moștenirea dobândită de moștenitori, de moștenirea sau succesiunea vacantă¹ (*hereditas iacens*²), adică fără stăpân (*hereditas caduca*³) etc.

5. *Noțiunea de „succesiune”*. O precizare se mai impune în legătură cu noțiunea de „succesiune”. În cadrul dreptului civil, această noțiune se întrebuițează și într-un sens mai larg, desemnând orice transmisiune de drepturi, între vii sau pentru cauză de moarte,

(a se vedea ICCJ, s. civ. propr. int., dec. nr. 7522 din 25 octombrie 2011, publicată pe www.scj.ro), s-a decis că „dacă mandatarul a ridicat sumele de bani din contul defunctei mandante, pe baza specimenului de semnătură în bancă, o formă de mandat care presupune posibilitatea mandatarului de a ridica sume de bani din contul mandantului și în lipsa vreunui alt mandat care să-i confere mandatului împuternicirea de a dispune într-un anumit fel de sumele ridicate din contul defunctei, aceasta avea obligația să justifice modul în care a utilizat sumele respective.

Cum mandatarul nu a făcut dovada desocotirii față de mandantă în timpul vieții acesteia în ceea ce privește suma de bani ridicată din contul defunctei, obligația de a da socoteală se execută față de moștenitorii mandantei, dreptul corelativ de a pretinde predarea bunurilor primite în puterea mandatului – drept patrimonial – transferându-se acestora prin moștenire”.

Masa succesorală trebuie să fie stabilită fără adăugirile și îmbunătățirile aduse de moștenitor bunurilor rămase de la defunct (TS, s. civ., dec. nr. 1593/1979, în CD, 1979, p. 124-125), eventualele modificări ulterioare neavând nicio influență (TJ Hunedoara, dec. civ. nr. 1272/1977, în RRD nr. 7/1978, p. 49; TJ Cluj, dec. civ. nr. 1196/1988, în RRD nr. 5/1989, p. 66). Tot astfel, despăgubirile acordate sau pretinse pentru moartea prin accident a unei persoane nu fac parte din masa succesorală lăsată (TJ Tulcea, dec. civ. nr. 276/1977, în RRD nr. 12/1977, p. 47), persoanele păgubite putând valorifica dreptul la despăgubiri potrivit regulilor care guvernează răspunderea civilă delictuală, inclusiv competența teritorială a instanțelor judecătorești.

¹ Art. 2.636 alin. (2) C. civ. dispune că „În cazul în care, conform legii aplicabile moștenirii, *succesiunea* este vacantă, bunurile situate sau, după caz, aflate pe teritoriul României sunt preluate de statul român în temeiul dispozițiilor legii române privitoare la atribuirea bunurilor unei *succesuni vacante*”.

² Vb. lat. *iaceo* – a zăcea. În dreptul roman era cunoscut adagiul *hereditas iacens sustinet personam defuncti* – „moștenirea deschisă, dar neacceptată prelungește personalitatea defunctului”. A se vedea: E. Molcuț, *Drept privat roman*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 436; D. Oancea, *Introducere în dreptul roman*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 60.

³ Adj. lat. *caducus* – fără stăpân.

transmisiune care poate fi universală, cu titlu universal sau cu titlu particular. În acest sens, de exemplu, cumpărătorul este succesorul cu titlu particular al vânzătorului (iar vânzătorul este autorul cumpărătorului)¹. Prin urmare, noțiunea de „succesiune” (și succesor) numai în *sensul restrâns* al cuvântului – transmisiune pentru cauză de moarte – este echivalent al noțiunii de „moștenire” (moștenitor). Astfel fiind, considerăm că este mai indicată folosirea noțiunii de „moștenire”, această tendință putând fi observată și în domeniul legislativ. De exemplu, art. 46 din Constituția României (revizuită în anul 2003) prevede că „Dreptul la **moștenire** este garantat”, iar Legea fondului funciar nr. 18/1991, Legea nr. 112/1995, Legea nr. 10/2001, Legea nr. 165/2013, Legea notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995, Ordinul ministrului justiției nr. 2333/C/2013 privind aprobarea Regulamentului de aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995² folosesc în mod constant noțiunea de „moștenire”. Acestea au fost, de altfel, și motivele pentru care Cartea a IV-a din Codul civil se intitulează „Despre moștenire și liberalități”, iar în cuprinsul Codului civil se utilizează preponderent termenul „moștenire” în locul celui de „succesiune”.

Este însă evident că noțiunea de „succesiune” (succesor), utilizată totuși în domeniul dreptului de moștenire, are un *înțeles restrâns*, referindu-se numai la transmisiunile pentru cauză de moarte, iar noțiunea de „succesori” se referă la succesori în drepturi *mortis causa*, indiferent că sunt moștenitori legali sau testamentari, cu vocație universală, cu titlu universal sau cu titlu particular.

Secțiunea a II-a Felurile moștenirii

6. *Enumerare.* Conform art. 955 alin. (1) C. civ., „Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care

¹ Pentru amănunte privind succesorii universali, cu titlu universal ori cu titlu particular, a se vedea M. Nicolae, *Drept civil. Teoria generală. Vol. II. Teoria drepturilor subiective civile*, Ed. Solomon, București, 2018, pp. 500-502.

² Publicat în M. Of. nr. 479 din 1 august 2013 și modificat de mai multe ori.

lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament”. Prin urmare, în funcție de izvorul vocației succesorală a celor care dobândesc patrimoniul persoanei decedate, moștenirea poate fi *legală* sau *testamentară*.

7. *Moștenirea este legală* în cazul în care transmiterea patrimoniului succesoral are loc în temeiul legii – la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege. Ea intervine în cazul și în măsura în care defunctul nu a dispus prin testament de patrimoniul său pentru caz de moarte sau manifestarea sa de voință nu poate produce efecte, în total sau în parte.

Precizăm că moștenirea este legală și în cazul în care defunctul a lăsat *testament*, însă acesta *nu cuprinde* dispoziții referitoare la *transmiterea* patrimoniului succesoral, ci numai alte dispoziții, de exemplu, cu privire la numirea unui executor testamentar, cu privire la funeralii, înlăturarea de la moștenire (dezmoștenire, exheredare) a unor rude etc. În acest din urmă caz, dacă cel înlăturat este moștenitor rezervatar¹, el va culege *rezerva ca moștenitor legal*, tot așa cum și ceilalți moștenitori – care beneficiază de dezmoștenire – vor culege moștenirea în temeiul legii, deci ca moștenitori legali. De exemplu, prin testamentul întocmit, *de cuius*-ul îl dezmoștenește pe singurul copil al acestuia; copilul va primi, la cerere, rezerva succesorală de jumătate din moștenire ca moștenitor legal, iar restul moștenirii va reveni, bunăoară, unui frate, care va fi chemat la moștenire tot ca moștenitor legal, iar nu ca legatar.

Cu alte cuvinte, moștenirea este legală fiindcă patrimoniul succesoral se transmite la persoanele, în ordinea și în cotele determinate de lege², moștenitorii justificând această calitate a lor prin invocarea textelor legale corespunzătoare.

¹ Potrivit art. 1.086 C. civ., „Rezerva succesorală este partea din bunurile moștenirii la care moștenitorii rezervatari au dreptul în virtutea legii, chiar împotriva voinței defunctului, manifestată prin liberalități ori dezmoșteniri”. Sunt moștenitori rezervatari soțul supraviețuitor, descendenții (copii, nepoți, strănepoți etc.) și ascendenții privilegiați (părinții) ai defunctului (art. 1.087 C. civ.).

² În cazul partajului (împărțelii) de ascendent (art. 1.160-1.163 C. civ.), moștenitorii între care operează această împărțeaală vin la moștenire în temeiul legii, chiar dacă cotele rezultând din această împărțeaală nu ar coincide întocmai cu

Persoanele care dobândesc moștenirea în temeiul legii sunt *moștenitori universali*, cu vocație la întregul patrimoniu lăsat de defunct, chiar dacă, în concret, existând o pluralitate de moștenitori, ei beneficiază numai de o fracțiune din moștenire. De exemplu, dacă defunctul are trei copii și toți vor și pot să moștenească, ei vor culege patrimoniul succesoral ca moștenitori universali (care au vocație la întregul patrimoniu succesoral), chiar dacă fiecare copil va beneficia în concret de doar 1/3 din moștenire. *Rezerva succesorală* se culege, în toate cazurile, *cu titlu universal*, deoarece rezerva reprezintă o parte a moștenirii¹. Moștenitorii legali nu pot avea vocație numai la bunuri singulare, privite izolat (*ut singuli*), deci nu pot exista moștenitori legali cu titlu particular.

8. Moștenirea este testamentară în cazul și în măsura în care transmiterea masei succesoriale are loc în temeiul voinței celui care lasă moștenirea, manifestată prin testament.

Persoanele desemnate de testator să culegă moștenirea – în tot sau în parte – se numesc legatari (moștenitori testamentari). Legatarul poate fi: *universal*, cu vocație la întreaga moștenire lăsată de către defunct; *cu titlu universal*, cu vocație la o fracțiune din moștenire; *cu titlu particular*, cu vocație numai la bunuri singulare, anume determinate.

9. Coexistența moștenirii legale cu cea testamentară. În legătură cu cele două feluri ale moștenirii prevăzute de art. 955 C. civ., trebuie precizat că ele nu se exclud reciproc, ci, dimpotrivă, moștenirea legală poate coexista cu cea testamentară. În acest sens, art. 955 alin. (2) C. civ. prevede că „O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală”. Așadar, în dreptul nostru se admite – iar dacă există

cotele determinate de lege, fiind însă respectată rezerva succesorală a fiecăruia dintre ei (art. 1.163 C. civ.). Dar nu intrăm în amănunte, problema urmând a fi analizată în legătură cu partajul moștenirii.

¹ De exemplu, dacă *de cuius*-ul are un copil și l-a instituit pe un prieten legatar universal, copilul va culege rezerva succesorală de 1/2 din moștenire (așadar, rezerva se culege *cu titlu universal*, vocația copilului fiind limitată la o fracțiune din moștenire), iar legatarul va culege legatul redus la 1/2 din moștenire.

moștenitori rezervatari, chiar se impune – coexistența moștenirii legale cu cea testamentară¹.

Astfel, dacă testatorul a făcut numai legate cu titlu particular, patrimoniul succesoral se transmite, potrivit legii, moștenitorilor legali, numai că aceștia vor fi obligați față de legatarii cu titlu particular să execute legatele, iar dacă obiectul legatului este un drept real asupra unui bun individual determinat, acest drept va fi dobândit de legatar direct de la defunct și deci nu va trece asupra moștenitorilor legali (care culeg restul patrimoniului succesoral)².

Dacă testatorul a făcut unul sau mai multe legate cu titlu universal, dar ele nu epuizează întregul patrimoniu succesoral (de exemplu, a făcut două legate pentru câte 1/3 din moștenire), devoluțiunea moștenirii va fi testamentară în limitele legatului sau legatelor și legală pentru rest. De exemplu, prin testamentul întocmit, *de cuius*-ul i-a instituit legatari cu titlu universal pentru câte 1/3 din moștenire pe prietenii P1 și P2; aceștia vor beneficia de aceste legate, ca moștenitori testamentari, iar restul de 1/3 din moștenire va reveni, de exemplu, fratelui F, ca moștenitor legal cu vocație concretă la moștenire.

În schimb, dacă testatorul a instituit prin testament mai mulți legatari cu titlu universal, astfel încât aceste legate epuizează întreaga moștenire (și, bineînțeles, nu sunt ineficace), sau dacă testatorul a instituit unul sau mai mulți legatari universali³, devoluțiunea moștenirii va fi numai testamentară.

¹ A se vedea și M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei, București, 1966, p. 53 (în continuare M. Eliescu, *op. cit.*, I). Nici Codul civil anterior și nici Codul civil actual nu au păstrat principiul roman al incompatibilității moștenirii testamentare cu cea legală (*nemo partim testatus partim intestatus decedere potest* – „nimeni nu poate muri în parte cu testament, în parte fără testament”).

² Potrivit art. 1.059 C. civ., „(1) Legatarul cu titlu particular al unui bun individual determinat dobândește proprietatea acestuia de la data deschiderii moștenirii. (2) Legatarul cu titlu particular al unor bunuri de gen este titularul unei creanțe asupra moștenirii. Dacă testatorul nu a prevăzut altfel, cel însărcinat cu executarea acestui legat este obligat a preda bunuri de calitate medie”.

³ Potrivit art. 1.055 alin. (1) C. civ., „Legatul universal este dispoziția testamentară care conferă uneia sau *mai multor persoane* vocație la întreaga moștenire”. Așadar, pot exista mai mulți legatari universali.